

Quo vadis, Sõnaveeb?

Margit Langemets

eesti keele instituudi sõnaraamatute peatoimetaja

Johannese evangeeliumist (16:5) lähtuvat lendväljendit *quo vadis* kasutakse tavaliselt siis, kui ollakse hargnevate teede ristumiskohal, kus tuleb hetkeks peatuda ja asju vaagida, et leida kätte õige teets. Küsimuse tekkimise ajaks ollakse üldjuhul juba mõnda aega teel oldud. Evangeeliumis manitsetakse küll (enam) mitte küsima, sest kõik on päevselge: Tõe Vaim tuleb. Aga jüngrid ja inimesed ikka küsivad, arutavad, mõnikord kahtlevad.

Eesti keele instituudi uus keeleportaal Sõnaveeb on samuti piltlikult öeldes hargnevate teede aed, koht, kuhu ajapikku kogunevad kokku *kõik* eesti sõnad ja kogu info, mis nende kohta osatakse öeldakse. Siia koon-dame aina rohkem infot paljudest instituudi sõnakogudest ja igalt poolt mujalt: tekstikorpustest, veebist, ajakirjandusest, suhtlusportaalidest jne. Sõnaveebis kasvava hiigelsuure sõnakogu oleme ristunud EKI ühend-sõnastikuks. Siit, sõnade juurest hargnevadki laiali kõik teed: lugeja võib edasi liikuda sõna päritolu või sünonüümide radadele või ÕSi soovitude juurde või keeleõppija maailma või teiste keelte sisse või ... sinnagi, millest oskame seni üksnes unistada. Sõnaveeb nagu on sõnastik ja samas nagu ei ole enam ka. Õigemini – on ikka, ainult et tänapäeval on sõnastiku mõiste oluliselt muutunud.

Paberilt veebi, veebist mobiili

Ehk kõige silmanähtavam muutus on, et sõnastikud on kolinud veebi. Sõnastikumaailm ei saanud kuidagi jääda puutumata umbes viisteist aastat tagasi koos Veeb 2.0-ga alanud interneti plahvatuslikust levikust, mis tõi kaasa uued äriplatvormid, osalusveebi, läbimõeldud kasutusmugavuse ja üldise avatuse. Tõsiasi on, et ligi pooled praegustest Euroopa sõnaraamatu-test ilmuvad ainult veebis ning kolmandik ilmub nii paberil kui ka veebis (mis üldjuhul on vaheaste enne veebi kolimist). Ainult raamatuna ilmub

viiendik sõnastikest. Eesti kõige suurem, uus seletav sõnaraamat ilmus 2019. aasta algul Sõnaveebis – üksnes elektrooniliselt. Sõnastik, mis seni kindlalt ilmub paberil, on õigekeelsussõnaraamat ÕS – aga eripõhjusel, millest tuleb juttu pisut allpool.

Nüüdseks oleme oma eluga kolinud arvutist mobiili, mis on mõjutanud ka sõnastikukasutajate harjumusi ja ootusi: Sõnaveebi ühend sõnastik on Eestis esimene mahukas sõnastik, mida on hõlpus kasutada ka nutitelefonis. Sõnaveebi kasutajaliides kohaneb mobiilivaatega suurepäraselt.

Info sõna, mitte sõnastike kohta

Uuendus on ka, et Sõnaveebis saab lugeja infot sõnade, mitte sõnastike kohta. Mida see tähendab? Et seda paremini mõista, soovitan lugejal korra heita pilk EKI senisele sõnaraamatute lehele <http://portaal.eki.ee/sonaraamatud.html>. Siin on reas hulk erisuguseid sõnastikke, aga kuidas otsustada, millisest neist tuleb teatavat sõna otsida? Võtame näiteks *kallutatud* (õige vastus: ametniku soovitus sõnastik), *hoolduspere* (haridussõnastik), *hookuspookus* (sõnaperede sõnastik), tsitaatsõna *win-win* (ametniku soovitus sõnastik), *sõnakõlksutama* (sünonüümisõnastik), *küproslane* (inglise-eesti masintõlkesõnastik). Lugeja peaks justkui ette ära aimama, mis sõnastikust otsida. Kui EKIs on info sõnade kohta paljudes eri sõnastikes laiali, siis EKI ühend sõnastiku mõte ongi näidata kõiki sõnu ühes kohas – Sõnaveebis.

Samuti pole kuigi mõttekas panna lugeja kukalt kratsima, pakkudes samadele sõnadele erisugust morfoloogiakirjeldust. Võtame näiteks sõna *pidu*. ÕS annab sõna muutmiseks sellise info: <18: p`eo, pidu, p`eosse ja p`ittu; 17: pidu, pidu, pidusse ja p`ittu>, samas vana seletava (2009) kirjeldus on teistsugune: <peo 27 või pidu 11>. Tõsi, kui muutmistüüpide linkidel klõpsata, saab lõppkokkuvõttes kätte ühe ja sama info, aga hämming võib olla juba tekkinud. Sõnaveebis näitame kasutajale kõiki muutevorme lahtikirjutatuna ja alati ühesugusena, sõltumata sellest, kas tegemist on n-õ ÕSi vaatega või mõne muu infoga. Sõnaveebis näeb muutevorme ka liitsõnade juures (nt *laulupidu*), mis senistes EKI sõnastikes on vaeslapse rolli jäänud.

ÕS Sõnaveebis

Oleme alustanud ÕSi info ületoomist Sõnaveebi. Koos õigekeelsussõnaraamatuga jõuab Sõnaveebi teave kirjakeele normi kohta, samuti soovitused, mis peaksid tagama avaliku keelekasutuse ühtsuse ja selguse. Kuigi sõnale ei saa keegi keelde tulemiseks ametlikku luba anda – sõnad tulevad ja lähevad täpselt nii, nagu meie nendega toimime –, saab nende kasutamise kohta nõu anda, meelde tuletada, mis on hea ja mis on halb keel. Ja see on üks ÕSi ülesandeid. Kui vaatame Sõnaveebis sõna *opereerima*, siis on juba praegu näha, et üht tähendust ('tehnilist süsteemi, seadet, arvutiprogrammi vm tegevuses, käigus pidama; vastavaid töid korraldama'), mida näeme lauses *Ettevõtte opereerib seitsmel erineval laevaliinil*, saadab ÕSi soovitus: „Keelenõu soovitab kasutada omasõna *käitama*“. Just säärased soovitused lisanduvad lähiaastatel paljude eesti sõnade juurde, kusjuures soovitused vormistame koos põhjendusega, et lugejale asi igati mõistetav oleks. Põhjenduseks võib sobida seesama lause, mis – jälle – ühes teises EKI sõnastikus (ametniku soovitusõnastikus) juba olemas on: „Toorlaen inglise keelest, mille asemel on parem kasutada täpsemat sõna.“

Veebi-ÕS eesti keele riigieksamil?

Igaüks, kes on hiljaaegu eesti keele riigieksamit teinud, teab, et kui eksamit teha arvutil, siis ei tohi arvutis olla ei eesti ega inglise keele spellerit ning arvuti ei tohi olla ühendatud interneti. Eksami ajal ei tohi laual hoida mobiiltelefoni. Laual tohib olla üksnes ÕS. E-riigis tundub anakronistlik nõuda paberile trükitud raamatut, samal ajal kui moodne sõnaraamatu maailm on kitsukestest paberraamatu võimalustest hiiglaslike sammudega eemaldunud.

Seaduse järgi on kirjakeele normi aluseks ÕS – kusjuures paberile trükitud raamat, mitte võrguversioon. Meie e-riik ei ole veel nii e-riik, et suudaks eksamiruumis tagada õiguse kasutada veebisõnastikku ja samal ajal tõkestada muud võimalused luurata lubamatute abivahendite järele. Kui me riigieksamiga jõuame e-valimiste tasemele ehk tagame eksamisüsteemi toimimise, siis saab ÕSi infot kasutada Sõnaveebi vahendusel. Nagu ka muud keeleinfot. Siis muudame seadust ka.

Uusi sõnu ja tähendusi otsi Sõnaveebist

Uusi sõnu ja tähendusi tuleb meie keelde pidevalt – igal aastal registreerime tuhatkond uut sõna. Mõistagi pole kõik sõnad neologismid ehk sõnad, mis tähistavad uusi mõisteid (uusi nähtusi või asju). Suur hulk sõnu on lihtsalt sellised, mis seni sõnastikes registreerimata. Septembrist alates katsetame spetsiaalset uute sõnade leidmise tööriista, mis kammib iga päev läbi ühe osa meie ajakirjandusest (ERR, Päevaleht, Postimees jt) ja toob EKI sõnastikukoostajate ette pideva voo sõnadest, mida seni pole olemas olnud. Siit leiame uusi sõnu iga päev! Ja neid sõnu näeb lugeja üksnes Sõnaveebis, EKI ühend sõnastikus. Viimase nädala saagist mainitagu: *akrojooga, advetiivne, autokindlustus, bioinformaatika, eelvaatama, ekreiid, eurofiil, HEV-kool, hormoonasendusravi, kuulsuslill, leišmanias, mükooplast, omnikanal, sanruum, superjaht, teemapealinn, tordivulkaan, välgar* ja nii edasi ja nii edasi.

Lõpetuseks: sõnaveeb.ee

Soovitame kõigil salvestada veebileht sõnaveeb.ee endale ikoonina telefoni või töölauale. Telefonis töötab see nagu äpp.

EKI Sõnaveeb elab ja areneb, nagu elab ja areneb meie keel. Ei ole halvemaid ega paremaid sõnu. Inimene ise on see, kes loob hea või halva keele. Eesti keele aastal, aga tegelikult igal ajal, olen üleni ühte meelt Marju Lepajõega: „On erakordne nauding vallata eesti keelt.“

OK